

Dispareu sobre Casanova

Una festa oficial: 11 de Setembre, diada nacional de Catalunya. Tantes qüestions encara obertes: estat català o Espanya plural? Resistència o col·laboració? Quatre historiadors sobre el penya-segat de la història: Josep M. Ainaud de Lasarte, Josep Fontana, Eva Serra i Antoni Simon.

L 11 de setembre de 1714 la ciutat de Barcelona es rendia a les tropes franco-espanyoles del Duc de Berwick, després de catorze mesos de setge intensiu. L'11 de setembre de 1901, un grup de joves catalanistes duia el primer ram de flors a l'estàtua del conseller en cap, Rafael Casanova. L'11 de setembre de 1977 una manifestació unitària d'un milió de persones reclamava l'estatut d'autonomia i el retorn del president Tarradellas. L'11 de setembre de 1994 un 15% de

D'esquerra a dreta, Eva Serra, Antoni Simon, Josep Fontana i Josep Maria Ainaud de Lasarte. EL TEMPS ha ajuntat quatre historiadors per capbussar-los en el set-cents.

catalans —enquesta, ja antiquada, de la Fundació Acta— afirma que sap el significat d'aquella data i un 5% recorda qui era Rafael Casanova. Aquesta és la història real: saber per quins principis, quines dèries i quines querelles es barallaven els catalans en la Guerra de Successió no fa perdre la son a ningú.

La maliciosa definició de l'editor Miquel Arimany "els xinesos tenen l'opi, els catalans tenim la història" hauria quedat reduïda als cenacles d'iniciats, si els historiadors no haguessin mantingut durant deu anys —només?— una guerrilla historiogràfica, semiclosa, sense conclusions, l'estiu del 1993, per l'ona expansiva d'un anònim pamflet incendiari: Ucelay Da Cal i Borja de Riquer, historiadors al servei del nacionalisme espanyol. I és que neo-romàntics, espanyolistes, revisionistes o frontpopulistes, a lloure o en ramat, els professionals del ram han interpretat —i s'hi han rebatut— un espai històric de límits volubles i querelles permanents on tot hi cabia: a les envistes de la gran victòria socialista del 1982 Jaume Sobrequés plantejava (*El Món*, 9-IX-1982) l'11 de setembre com una resistència maximalista, de tot o res, fonamentada en el manteniment d'uns privilegis feudals i unes institucions completament irreformables. I John Eliot, el modernista més publicitat d'aquests darrers anys, reduïa la Generalitat a "una cova de lladres". Alguns altres historiadors, com Joaquim Nadal, indicaven les virtuts racionalitzadores que havia tingut la imposició del cadastre, sorgit del decret de Nova Planta.

Anys a venir, els corrents de la investigació històrica aportaran pistes més consistents sobre l'abast de la conspiració antiborbònica a Catalunya (*Els catalans i Felip V*. Quim Albareda. IV Premi Internacional Jaume Vicens Vives), o el suposat botiflerisme d'una ciutat tan menyspreada com Cervera (*Visca el rei i les calces d'estopa*. Enric Tello. Editorial Crítica) i consolidaren aquella perspectiva que la historiografia consagrada mantenia, sense fissures, sobre allò que el vent s'endugué el 1714: "Mai, per favorables que fossin les circumstàncies, Catalunya no podria reprendre el desplegament de les seves antigues institucions i arribar a gaudir, en els temps moderns, com Suïssa i Anglaterra, un règim democràtic, alçat, per fidel evolució, damunt la seva forta organització medieval" (*Història de Catalunya*. Ferran Soldevila).

Però l'exces de càtedres somnolents i estocades versallesques —més que no pas de guerrilles— podreix l'opi acumulat als graners dels historiadors. EL TEMPS n'ha ajuntats quatre per capbussar-los, sense vergonyes, en el set-cents i en els seus viaranyos perillosos: Josep Fontana, continuador i deixeble de Jaume Vicens Vives i Ferran Soldevila, però també de Pierre Vilar, que ha centrat la seva obra en la fi de l'Antic Règim i la industrialització. Sens dubte, l'historiador acadèmic *par excellence*. Josep Maria

Ainaud de Lasarte, promotor cultural, fundador de CDC i fabulós historador-divulgador, que publica per a aquesta diada una "crònica negra" de les agressions a Catalunya del 1714 a la darrera campanya de l'ABC. Eva Serra, una historiadora que ha navegat per la Catalunya del segle XVII i la seva revolució —la Guerra dels Segadors— fins a convertir-se'n en una especialista consumada i una polemista arriscada. Allà on debat, se la juga. I Antoni Simon, *golden boy* gironí —premi extraordinari de llicenciatura— de la generació-gernació d'historiadors formats a la UAB, on ara exerceix de professor titular d'història moderna i furga en la vida privada de pagesos, comerciants i capellans del XVIII. Quatre noms propis per a un debat lliure. Aquest n'és el resultat.

Estat català

JOSEP FONTANA: El 1714 és la liquidació de tot un sistema. Allò que Sampere i Miquel en deia el "*fin de la nació catalana*", és la fi de l'estat català.

EVA SERRA: Em fa l'efecte que del 1650 fins a la Guerra de Successió la monarquia espanyola intenta realment de domesticar les institucions catalanes. I no ho va aconseguir. Per això les liquida. Malgrat que, a la segona meitat del segle XVII, les institucions han estat molt llimades, la seva existència sempre és un trampolí per a una futura reacció política, i realment han tingut cinquanta anys d'experiència per a demostrar que més val que existeixin encara que siguin mig mortes. Perquè, tal com queden el 1652, sembla mentida que les institucions catalanes puguin reaccionar el 1705. Una de les coses que moltes vegades hem discutit amb en Quim Albareda és per què la conspiració antiborbònica no es fa des de la Diputació del General i, en gran part, és perquè la Diputació es troba molt condicionada pel virrei durant una gran part del segle XVII.

ANTONI SIMON: Estic completament d'acord que el 1714 significa un tall fonamental. Passem d'unes institucions i unes formes de poder pròpies, de formació històrica catalana, a unes formes de govern alienes. En canvi, jo qüestionaria més que puguem parlar del 1714 com de la fi de l'estat català. Hi ha un debat molt complex sobre el que és la definició d'un estat, però jo interpreto que, per definir-lo, li hem d'atribuir diverses menes de funcions: unes que són internes i regulen, judicialment i econòmicament, les relacions entre individus i col·lectius; i això evidentment Catalunya ho té a través de les Constitucions. Però també hi ha un altre component, la funció militar i geopolítica, que en aquests segles defineixen la sobirania dels estats. I recordo que el segle XVII és un temps de contínues guerres. Les formacions històri-

CARME PUÉRTOLAS

ques com Catalunya, que no han desenvolupat unes funcions militars administrativo-financís-tiques és difícil que puguin exercir aquest paper d'estat. A més, la Guerra de Successió té un paral·lelisme important amb la guerra de separació del 1640, i és la dependència militar de potències estrangeres. Aquí, el 1640, hi entren tropes franceses, i és la feblesa militar catalana la que ho fa possible. I el 1705, quan se signa el pacte de Gènova (acord d'ajuda mútua entre els aliats: Gran Bretanya, Holanda, Imperi Austrohongarès i Catalunya, signat el juny de 1705) es pacta que s'aixequen 6.000 catalans, però a sou dels anglesos. Aquesta dependència és determinant i, al meu entendre, ja és anterior al 1640. Comença els anys vint o trenta. Fins aquell moment no hi ha tropes hispàniques a Catalunya i són les institucions catalanes, del Consell de Cent a la Generalitat, les que tenen un control militar i polític sobre el territori. Quan, per les tensions amb França, s'hi introdueixen tropes hispàniques, les institucions de formació històrica catalana perden aquest control.

SERRA: A veure. Em penso que quan ens referim a una entitat política amb categoria d'estat, ens referim també, i molt especialment, a la capacitat d'organització de la gent, d'aprovisionament de les ciutats, tot un seguit de coses que formen part de la vida civil i que es poden resoldre des d'una capacitat política. M'agradaria de comparar les fams de la França de Lluís XIV amb les de Catalunya, i ens trobaríem amb unes diferències enormes en la capacitat organitzativo-política d'aprovisionar una ciutat afamada. A vegades, quan elevem a categoria política una entitat, no podem fer-ho en termes estrictament militars o monetaris. En termes militars, Catalunya des d'un determinat moment no té res a jugar; però jo defenso la idea d'estat en el sentit d'un poder públic que pot plantejar i resoldre problemes. En aquest terreny, jo crec que la societat catalana de començament del XVIII és molt sofisticada.

Josep M. Ainaud de Lasarte: "Tota la història contemporània d'Espanya, per mi, és senzilla: el conflicte de dues febleses. Ni Catalunya no ha tingut prou forces per a ser un país independent com tants altres ni Espanya no ha tingut prou forces per suprimir Catalunya."

FONTANA: El 1714 s'acaba una societat que es regeix amb un cos de lleis propi, votades a corts. Massa vegades oblidem que això de les Constitucions no són uns furs concedits, sinó lleis pròpies similars a la *Nueva Recopilación* (cos legislatiu castellà), amb la diferència que les de les Constitucions són totes votades a corts, cosa que no passa amb la *Recopilación*. Hi ha unes institucions i la seva direcció interna és absolutament autònoma; té la seva moneda, el seu sistema d'impostos... Tot això s'acaba i Catalunya esdevé una província sense cap capacitat de legislar, de crear moneda o impostos. Aquesta és una diferència crucial. I tot això que es perd el 1714 era el nucli constituït del que pot formar un estat. Al cap i a la fi, Portugal tampoc no tenia exèrcit i, quan se separa, el crea. És un problema de peles, tenir exèrcit.

SIMON: Entre el cas portuguès i el cas català hi ha massa diferències.

FONTANA: Però Portugal no tenia exèrcit el 1639...

SIMON: No oblidem certes coses. El procés de separació portuguès és una guerra de vint-i-vuit anys. El procés de separació de les Províncies Unides és una guerra de vuitanta anys i, si al començament els holandesos poden resistir les pressions de la monarquia espanyola, és perquè tenen les catorze fortaleses que els permeten de resistir, fortificades per Felip II. I en el cas de Portugal resisteixen perquè Felip IV no pot enviar-hi immediatament un exèrcit, perquè l'exèrcit del Marqués de los Vélez és a Catalunya. Només poden plantejar-se seriosament la recuperació de Portugal una vegada signat el Tractat dels Pirineus, quan Portugal ja s'ha enfortit amb el suport anglès i la monarquia espanyola ha quedat molt tocada. Pensem que al segle XVII no hi ha pràcticament períodes de pau a Catalunya, i fins a l'acabament de la Guerra de Successió s'hi donen tota mena de bel·ligeràncies militars. Hi ha altres interpretacions, però el fet militar és molt transcendent. Això no anul·la pas les consideracions sobre el tall que significa el 1714. Ara, em fa l'efecte que una lectura només de tipus institucional és una lectura mancada d'elements.

JOSEP MARIA AINAUD: En això dissentiria, però em sembla que ens apartem una mica del tema. La cosa no és purament institucional. El sistema d'ocupació militar de Catalunya, a partir de l'11 de setembre de 1714, obeeix clarament a un projecte d'eliminació d'un sistema que era un estat per procedir, després, a l'eliminació d'una nació, que són coses diferents. Quan Sampere i Miquel parlava de "*fin de la nació catalana*" volia dir estat: "nació" era la paraula que es feia servir a la francesa per dir estat. La persecució de la llengua és clarament manifesta el segle XVIII. Es pot dir el que es vulgui, però no tan sols hi ha decrets, hi ha instruccions reservades i, d'això, els qui ho hem

viscut l'any 39, en som plenament conscients. Crec sincerament que el tall que es produeix entre l'abans i el després de l'11 de setembre de 1714 és fonamental en tots els aspectes.

SIMON: Ningú no ho posa en dubte!

FONTANA: L'altre dia em vaig adonar d'una cosa que m'havia passat per alt. Quan entren a Espanya les tropes dels Cent Mil Fills de Sant Lluís (tropes enviades el 1823 per la Santa Aliança a fi de reinstaurar la monarquia de Ferran VII a Espanya), el duc d'Angulema fa unes proclames, i la proclama bilingüe, castellana i francesa, que pengen a Catalunya, i que diu allò d'"Espanoles, vengo" i tal, inclou un "...y vosotros también catalanes" que em va deixar completament sorprès. Que l'Angulema tingués aquests refinaments!

AINAUD: No te n'estranyis, perquè ja el 1794 la Convenció té el projecte que Catalunya sigui un país independent, un element que tampoc no s'ha estudiat bé ni a fons. I tant o més importants, són els manifestos de les forces franceses quan entren en el territori cultural, amb un català que riu-te'n del Fabra, on proclamen "que Felip V us va prendre els vostres drets i privilegis". Per què no se'n conserven ni se'n parla d'aquests manifestos? Perquè el general Ricardos (capità general de Catalunya entre 1793 i 1794) adverteix que, a qui li trobin papers d'aquests, li va la vida. Per molt afeccionat que siguis, em sembla que ni nosaltres no els hauríem guardats. Tampoc no s'han consultat a fons tots els informes dels capitans generals de Catalunya sobre la situació del país al segle XVIII, que t'expliquen que l'esforç d'esdevenir província no va ben bé per aquí, sinó que cada dos per tres hi ha un moviment o un altre. És com si tu volguessis fer la història de Catalunya del 1939 al 1975 a base de *La Vanguardia*. Ja em diràs!

SIMON: Ja en el segle XVII hi ha mostres que determinats dirigents de la societat catalana tenen una consciència d'identitat col·lectiva que expressen a través de la defensa d'unes institucions pròpies, del particularisme econòmic o monetari; però és en les guerres del 1640 i de Successió que es genera a nivell popular consciència d'oposició a castellans i francesos. Les tropes hispàniques i les franceses són les que cremen, saquegen, violen... Les argumentacions cultes, de tipus lingüístic, històric o econòmic, entren en contacte amb aquest patriotisme d'oposició popular mitjançant una publicística que prova d'imbuir aquest esperit d'oposició. Quan els generals francesos entren a Catalunya durant la Guerra del Francès es diuen: "Aquí, no hi tenim res a fer, hi ha odi contra nosaltres i també contra els castellans". Les famílies recorden que els francesos els han saquejats el segle XVII, que van entrar a Barcelona el 1714, i aquesta memòria col·lectiva perviu. En aquest sentit, em penso que les guerres del 1640 i 1705 són decisives a l'hora de formar

Josep Fontana:
"En la Guerra de Successió ja explicaven què els passaria, si guanyaven els catalans: us faran això, us canviaran la llengua, us prendran tals coses... Una filera de malentesos, creats i sostinguts de fa segles, que ha solidificat un pòsit d'estereotips hostils molt més viu que no volem creure, segurament"

aquest sentiment d'identificació popular per oposició a castellans i francesos.

SERRA: Mirant papers a casa, de mitjan segle XVII, escrits per intendants del Rosselló, trobo l'ús, potser per primera vegada, de la paraula "espanyols" diferent de "catalans", perquè realment a Catalunya el que diu la gent és "català" i "castellà". Em fa l'efecte que la idea d'assimilar espanyols i castellans segurament que es troba en aquesta documentació francesa de la segona meitat del XVII.

Col·laboracionisme

AINAUD: Barcelona no va ser sotmesa a cap mena de violència d'ocupació, perquè precisament la van ocupar les tropes franceses del duc de Berwick. I no es recorda cap mena de saqueig ni d'incendi. La repressió és més organitzada i es produeix amb la construcció de la ciutatella, la demolició del barri de la Ribera, l'execució del general Moragues... No hi ha violència contra la població que resta. Després, jo tinc una mica la impressió que les ordres que venien des de dalt eren d'una certa connivència, perquè d'aquesta manera farien que un gran sector de catalans cansats de la guerra volgués col·laborar amb la situació.

EL TEMPS: I és per això que el decret de Nova Planta va preservar el dret civil català? Per enfortir aquest col·laboracionisme?

AINAUD: No solament per això.

EL TEMPS: A València bé el van suspendre.

AINAUD: Perquè el sistema de repressió va de més a menys segons que avança la guerra, de València a Catalunya. I en part també passa, no ens enganyem, que calia fer allò que el general Mola en deia un *escarmiento*. Afusellar tres o quatre persones significades de la població. Després ja no calia.

SERRA: Parlem de períodes històrics massa diferents. No es poden barrejar.

CARME PUÉRTOLAS

AINAUD: L'escarment és el mateix.

SERRA: Però el que jo volia dir és que amb aquesta frase que els catalans l'endemà ja obrien la botiga s'ha cultivat una ideologia de dret civil; de treballu, feu la botigueta i oblideu-vos de la política. Així, independentment del que passés l'endemà de l'11, les paraules del president Pujol recordant, en cada missatge institucional, que els catalans tornaven a la feina l'endemà de perdre respon a un tipus d'ideologia que personalment em molesta. Si aquella gent obria la botiga i no volia parlar de política, cosa que dubto, és perquè no els va tocar més remei que refer la seva vida; però, d'això, no en podem pas fer un model ni un exemple a seguir.

Perquè precisament a partir de la derrota de 1714 comença a sortir als diaris dels pagesos això tan nefast del "no t'emboliquis que en pots sortir escaldat". Jo encara ho he sentit a casa.

SIMON: Em sembla que hi ha un buit molt gran en la història política de Catalunya al segle XVIII. En sabem realment molt poc. Com si tot s'hagués acabat. Ferran Soldevila parla de la idolatria dels catalans envers Carles III... I sí que reben molt bé Carles III quan arriba, però també li presenten una sèrie de memorials, en els quals hi ha un record reivindicatiu de les institucions catalanes d'abans del 1714.

AINAUD: La via dels memorials està prou ben estudiada. Llegint-los et vas adonant que hi ha una gent que s'adapta i una gent que pren una posició més resistent. Això, ho vas trobant al llarg dels anys en forma petita, però significativa. Les famílies de certes classes nobles mitjanes tenien els retrats dels reis fins a l'arxiduc Carles, però no tenien el de Felip V. I això ho trobaves fins fa ben poc a cases pairals d'Osona o del Lluçanès. O sentir dir en un poble que "ha arribat tropa" quan dos parlaven en castellà. Jo encara me'n recordo..

SERRA: I al futbol: "Això és un *tercio*".

FONTANA: Hi ha un informe bastant tardà, de cap al 1760, d'un ambaixador de l'Imperi Austro-hongarès que explica que a Barcelona encara es conserva un gran record de Carles VI (l'arxiduc Carles, o Carles III mentre fou rei de Castella i Aragó, passà a ser emperador d'Àustria i abandonà Catalunya amb un nombrós grup d'exiliats fidels) i que hi ha molta gent que té el retrat de l'emperador a casa en una mena d'altar on li posen ciris.

AINAUD: I val la pena de recordar que la presa econòmica del XVIII fa ben bé que aquest record quedi una mica apagat. El record de passar gana s'associa amb la guerra. Aquí

Eva Serra: "Amb aquesta frase que els catalans l'endemà ja obrien la botiga s'ha cultivat una ideologia de dret civil; de treballu, feu la botigueta i oblideu-vos de la política."

encara hi ha gent que es recorda de la gana que es passava durant la guerra del 36, però molta menys gent recorda la que també es passava els primers anys de la postguerra, perquè la gent ja ho associa amb els anys de prosperitat. La memòria popular, contra el que es digui, malament rai!

SERRA: I, fent una desviació, llegia l'altre dia que la revista *Hola* s'havia creat el 1944 a Barcelona. És claríssim quina funció feia en la postguerra.

AINAUD: Oh i tant! I encara és més llegida que *Serra d'Or*.

SERRA: És que el 1944 la gent no pensava què havia passat el 1939?

AINAUD: Precisament *Hola* naixia per eliminar tot allò. Els anys 40 la gent es va divertir com mai: el Jamboree, la Parrilla del Ritz...

FONTANA: ... l'Empòrium...

AINAUD: La gent volia oblidar la gana i la misèria que havia passat.

SERRA: Els de dalt volien que la gent oblidés!

Ainaud: No t'ho creguis. Al Ritz, no hi anava la gent treballadora. Eren ells mateixos, els de dalt, que volien oblidar el mal tràngol que havien passat. Quan tu llegeixes les memòries del Baró de Maldà, t'adones de seguida que, el segle XVIII, també són els mateixos els qui es volen situar. En canvi, l'aristocràcia antiga catalana no en vol ni sentir parlar. Encara n'he trobats alguns al Rosselló, aristòcrates que em deien: "*Moi, je suis catalan d'avant la Révolution Française*". I et quedes de pedra. Per a aquests dinosaures de l'aristocràcia la Revolució Francesa és una cosa dolenta i negra que va venir després.

Monarquia

AINAUD: Potser sí que hi ha similituds entre el "Visca el rei i muira el mal govern" dels Segadors i el pacte directe amb la corona que proposen els nacionalistes d'avui. Tot va cap aquí: el memorial de greuges d'en Cambó, el projecte austro-hongarès de Duran i Bas... En el fons, parlem clar, no s'afrenten directament les coses. Tota la història contemporània d'Espanya, per mi, és senzilla: el conflicte de dues febleses. Ni Catalunya no ha tingut prou forces per a ser un país independent com tants altres ni Espanya no ha tingut prou forces per suprimir Catalunya. D'aquí ve aquest malviure que encara s'arrossega. I el que s'arrossegarà.

SERRA: Sempre hi ha hagut aquesta idea de "monarquia, república: Catalunya!" i la veritat, estic absolutament contra aquest plantejament.

FONTANA: De quin plantejament?

SERRA: Jo, que sóc republicana, no tinc perquè aguantar que un subnormal em presideixi. No tan sols hi estic contra per plantejaments ideològicopolítics: si en algun moment de fu-

tur hi ha la possibilitat d'una estructura política pròpia, que pugui agermanar-se amb qui li doni la gana, això no serà mai sota una monarquia.

EL TEMPS: I els altres?

FONTANA: Jo d'il·lusions sobre els Borbons, és difícil que me'n faci. Han estat gent d'escassa qualitat intel·lectual i humana. És clar que hi ha hagut tantes injeccions de sang aliena... L'Alfons XIII (avi de Joan Carles I) era parent d'en Puig i Cadafalch.

EL TEMPS: ...?

FONTANA: Era perfectament sabut que tenien avantpassats comuns, que l'Alfons XII era fill d'en Puig Moltó. Ara, tornant a la teva pregunta, el "Visca el rei i muira el mal govern!" era una forma de canalitzar el malestar sense trencar el sistema.

SIMON: Però cridaven "Visca el rei i muira el mal govern!" els pagesos, els rebels, tots aquells qui no pagaven impostos, lluitaven contra els exèrcits reials...

SERRA: No era pas un doble llenguatge per a ells.

SIMON: No, no ho és. És la font de benestar i justícia, el rei no s'equivoca, s'equivocuen els ministres; però a la pràctica els pagesos en revoltar-se i deixar de pagar impostos van contra aquesta formació política que a dalt de tot té la figura del rei.

AINAUD: Aquí, també hi té importància la religió. El rei era diví. Aquesta era la idea que se'n tenia. Rei per dret diví. I anar contra el rei era molt fort. A tots els efectes. Anar, en canvi, contra el govern no era tan fort. Ara, és un error absolut supeditar el fet nacional de Catalunya a aquestes formes polítiques, que són completament secundàries. Posar-se a discutir sobre una monarquia o una república, presidida per algú que tampoc no serà mai prou català –sinó recordem Negrín–, és un dels enganys que té Catalunya. Nosaltres mateixos escollim la forma de govern i, en el moment que la puguem escollir, escollirem la forma republicana, que és una forma molt més democràtica i racional.

SERRA: I quan serà aquesta república? A Catalunya, sobre la idea que s'ha de compartir el mateix estat, s'han buscat tota mena de fórmules que no fossin la monarquia. Quan vas a Valentí Almirall, que parla de l'estat compost, en el qual poden viure una Castella monàrquica i una Catalunya republicana, veus els malabarismes que ha fet aquest país per sobreviure dintre aquest estat. I la monarquia mai no ha representat aquesta possibilitat.

Anticatalanisme

SIMON: Al segle XVII hi ha dues maneres d'entendre i projectar això que després serà Espanya. Hi ha un corrent –Alamos de Barriento, Quevedo...– que opta per un castellanisme

CARME PUÉRTOLAS

Antoni Simon:
“Mientras queden catalanes y piedras en los campos desiertos, hemos de tener enemigo y guerra”. Al XVII, a Castilla, frases com aquestes són constants.”

centralitzador, entès com el camí natural de la monarquia i que, per tant, genera un rebuig i un sentiment d'incomprensió del model polític català. Jo vaig trobar en l'epistolari de Quevedo una frase molt dura. És del 1644, en plena guerra de separació: *“Mientras queden catalanes y piedras en los campos desiertos, hemos de tener enemigo y guerra”*. Al XVII, a Castilla, frases com aquestes són constants. A cavall del XVI i el XVII s'inicien unes lluites per això que se n'ha dit el concepte d'Espanya: la identificació Espanya-Castella, en què els historiadors i publicistes, cortesans i castellans, hi tenen un paper molt destacat.

AINAUD: Jo diria que a partir del XVII cristal·litza com a projecte. Un projecte uniforme *reducido a las leyes y usos de Castilla*, d'aquells qui creuen que el sistema de furs i llibertats de la corona d'Aragó s'enfronta al seu projecte de monarquia que després anomenarem absoluta. I tot això porta a la Guerra dels Segadors que, ampliada i corregida, és la Guerra de Successió.

SERRA: Quan obliguen la base popular de Castella a convertir-se en soldat, s'encrespa l'ambient als llocs rebels de la monarquia. Aquesta gent fa de soldat perquè s'ha de guanyar la vida i es troben molt mal rebuts. A part això, Castella i Catalunya representen models econòmics i estructures socials molt diferents. Hi ha una manera de fer diferent que es tradueix també en la incomprensió. Ara, ja que parlem de 1714, el gran discurs de Ferrer i Sitges (cavaller i membre del Consell de Cent fins a la capitulació de Barcelona) demanant a Barcelona que resistís, diu que Castella havia perdut a Villalar (combat prop de Valladolid, el 1521, entre reialistes i *comuneros*, que significa la derrota final d'aquest moviment popular i que se celebra com a diada nacional de Castella) i nosaltres no podem permetre que ens passi el mateix. Pensa en Castella, i pensa en Castella com una societat que havia estat derrotada. I jo penso que això és positiu, perquè reflecteix una certa solidaritat. I pensa en l'indi americà, que és molt curiós.

FONTANA: També hi pensen els de Villalar, els *comuneros*...

AINAUD: Aquesta constant de Villalar surt també després amb els liberals catalans del segle passat. I aleshores sí que es mitifica. Simplificant, per no dir que els castellans són els enemics dels catalans es diu: no, hi havia uns castellans de mena diguem-ne progressista, que eren la gent de Villalar, els Padilla, els Maldonado. I aleshores en van venir uns altres, els do-

lents –llegeixi's la monarquia perquè aquests liberals són republicans– que es carreguen aquell sistema idíl·lic de llibertats que ells, segles després, recuperaran. Així, en la república del 1931, posen la franja morada a la bandera espanyola.

SIMON: És important de remarcar que aquests sentiments, que arriben a produir frases tan dures com les de Quevedo, no són, moltes vegades, sentiments entre pobles, sinó que són més aviat estratègies polítiques dels sectors dirigents. El camperol castellà pateix igual que el català la política d'Olivares.

AINAUD: Però, en canvi, quan és el moment d'oprimir un altre país s'hi suma.

SIMON: Però, el segle XVII, en la Guerra de Successió i fins molt després, hi ha el que podríem anomenar tallers de propaganda política amb equips de plomes a sou per intentar de traslladar a nivell popular opinions polítiques d'animadversió i odi. Estem en guerra i, evidentment, cal que la gent lluiti i pagui per continuar la guerra. No sé fins a quin punt això té una trasllació contemporània...

AINAUD: Ara mateix em preocupa més el silenci de la gent castellana que no defensa els drets de Catalunya que no pas els atacs, pagats i a sou, d'alguns diaris de Madrid. Això és purament secundari i saps d'on ve: ve del suport de CiU al govern del PSOE. En canvi, el silenci d'intel·lectuals i polítics, el trobo sincerament indecorós.

FONTANA: Això que tu dius, jo ho he vist en algun altre cas que m'ha sorprès. Amb qui teòricament havíem compartit lluites comunes, i

Els historiadors revisen amb deteniment un dels moments més transcendents de la nostra vida col·lectiva. Tan sols un 15% de catalans afirma que sap el significat de l'Onze de Setembre.

que semblaven tan oberts, els veus avui publicant llibres sobre l'amenaça dels nacionalismes. I un d'aquests era escrit per un senyor com César Alonso de los Ríos, que venia de *Triunfo* i que havia dirigit aquell projecte de *La Calle*. I ara em surt amb això? Què vol dir, doncs? Que hi ha malentesos que subsisteixen profundament. En la Guerra de Successió ja explicaven què els passaria, si guanyaven els catalans: us faran això, us canviaran la llengua, us prendran tals coses... Una filera de malentesos, creats i sostinguts de fa segles, que ha solidificat un pòsit d'estereotips hostils molt més viu que no volem creure, segurament. Jo recordo una anècdota. Estava amb un xicot, obert, bastant innocent, al Perú, i s'havia produït l'intent del Roca d'assaltar el govern amb el PRD. Aleshores algú va preguntar per què havia fracassat, i ell, davant meu i sense adonar-se'n, va dir: "Home, és que això que un català vulgui ser cap de govern és una aberració impensable". I és un aberració i és impensable perquè no n'hi ha hagut mai cap.

AINAUD: El general Prim. Però el van matar de seguida.

FONTANA: No va ser exactament cap de govern...

AINAUD: Però tenia tot el poder; per això el van liquidar.

FONTANA: El que vull dir és que és impensable que, a través d'unes eleccions, tinguem un cap de govern català.

AINAUD: El que és impensable és que un *extranjero gobierne España*. No cal dir-ho perquè és fora de lloc. Ho pensen i ja està. **Oriol Malló**